

ПРЕДГОВОР ЗА „ПРИЛОГ КРИТИЦИ ПОЛИТИЧКЕ ЕКОНОМИЈЕ”

Систем буржоаске економије ја посматрам овим редом: капитал, земљишна својина, најамни рад; држава, спољна трговина, светско тржиште. Под првим трима рубрикама истражујем економске животне услове три велике класе на које се дели савремено буржоаско друштво; повезаност осталих трију рубрика бије у очи. Први одељак прве књиге, која расправља о капиталу, састоји се из следећих глава: 1) Роба; 2) Новац, или прост промет; 3) Капитал уопште. Прве две чине садржину ове прве свеске коју предајем јавности. Целокупни материјал лежи преда мном у облику монографија које сам с великим размацима у разним периодима ставио на хартију за себе лично, а не за штампу; хоћу ли моћи да их систематски обрадим по наведеном плану, зависиће од спољашњих околности.

Општи увод који сам био скицирао, изостављам, јер ми се боље размисливши чини да би свако антиципирање резултата које тек ваља да докажем било читаоцу на сметњи, и што се читалац, који уопште жели да ме прати, мора одлучити да се од појединачног пење ка општем. Али ће зато неколике напомене о току мојих сопствених политичко-економских студија можда бити овде на свом месту.

Струка коју сам студирао било је право, али сам се њиме бавио само као споредном дисциплином поред филозофије и историје. Године 1842—43, као уредник „Рајнских новина“¹ нашао сам се први пут у неприлици да сам и ја морао говорити о такозваним материјалним интересима. Прве поводе да се позабавим економским питањима пружише ми дебате Рајнског Ландтага о шумским крађама и о парцелисању поседа, званична полемика коју

¹ „Rheinische Zeitung“ („Рајнске новине“) — радикални дневни лист који је излазио у Келну 1842 и 1843; од 15 октобра 1842 до 18 марта 1843 уређивао га је Маркс. — Ред.

је о приликама мозелских сељака запоео с „Рајнским новинама“ г. фон Шапер, тадашњи оберпрезидент Рајнске области, и најзад дебате о слободној трговини и заштитној царини. С друге стране, у оно време када је добра воља да се „пође даље“ у многим погледу претезала над стручним знањем, зачуо се у „Рајнским новинама“ одјек француског социјализма и комунизма с лаким филозофским колоритом. Ја се изјасних против тог дилетанства, али сам у исти мах у једној контроверзи са „Allgemeine Augsburger Zeitung“² отворено признао да ми моје дотадашње студије не допуштају да се усудим дати какав год сопствени суд о самој садржини француских праваца. Шта више, жељно сам искористио илузију одговорних уредника „Рајнских новина“ да ће слабијим држањем листа моћи да постигну да га мимоиђе смртна пресуда, која је над њим већ била изречена, да бих се са позорнице јавности повукао у собу за учење.

Први рад који сам предузео ради решавања сумњи које ме бејаху опхрвале био је критички преглед Хегелове филозофије права, рад, чији је увод изишао у „Deutsch-Französische Jahrbücher“³, штампаним у Паризу 1844 године. Моје је истраживање довело до резултата да се ни правни односи, ни државни облици не могу разумети ни из себе самих, ни из такозваног општег развитка људског духа, него да им је корен напротив у материјалним животним односима, чију је целокупност Хегел, по примеру Енгелса и Француза 18 века, обухватио именом „bürgerliche Gesellschaft“ [грађанско, тј. буржоаско друштво], а да се анатомија буржоаског друштва мора тражити у политичкој економији. Проучавање ове науке, које сам отпочео у Паризу, продужио сам у Брислу, камо се бејаш преселио протеран по наређењу г. Гизоа. Општи резултат до којег сам дошао и који ми је, кад сам већ дошао до њега, послужио као путоказ у мојим студијама, може се укратко овако формулисати. У друштвеној производњи свога живота људи ступају у одређене, нужне односе, независне од њихове воље, од-

² Маркс има у виду свој чланак „Комунизам и »Allgemeine Augsburger Zeitung«“ штампан у „Рајнским новинама“ од 16 октобра 1842. — Ред.

³ „Deutsch-Französische Jahrbücher“ („Немачко-француски годишњак“) — орган револуционарне и комунистичке пропаганде, издавао је Маркс у Паризу 1844. — Ред.

носе производње, који одговарају одређеном ступњу раз-
витка њихових материјалних производних снага. Целокуп-
ност тих односа производње сачињава економску структуру
друштва, реалну основу, на којој се диже правна и поли-
тичка надградња и којој одговарају одређени облици дру-
штвене свести. Начин производње материјалног живота
условљава процес социјалног, политичког и духовног жи-
вота уопште. Не одређује свест људи њихово биће, већ
обрнуто, њихово друштвено биће одређује њихову свест.
На извесном ступњу свога развитка долазе материјалне
производне снаге друштва у противречје с постојећим одно-
сима производње, или, што је само правни израз за то, са
односима својине у чијем су се оквиру дотле кретале. Из
облика развијања производних снага ти се односи претва-
рају у њихове окове. Тада наступа епоха социјалне рево-
луције. С променом економске основе врши се спорије или
брже преврат читаве огромне надградње. При посматрању
оваквих преврата мора се увек разликовати материјални
преврат у економским условима производње, који се даде
констатовати с тачношћу физичких наука, од правних,
политичких, религиозних, уметничких или филозофских,
укратко, од идеолошких облика у којима људи постају све-
сни тога сукоба и борбом га решавају. Као год што неку
индивидуу не оцењујемо шта је по ономе шта она о себи
мисли да јесте, тако ни о оваквој превратној епохи не мо-
жемо стварати суд из њене свести, већ напротив морамо ту
свест да објашњавамо из противречности материјалног жи-
вота, из постојећег сукоба међу друштвеним производним
снагама и односима производње. Никада нека друштвена
формација не пропада пре но што буду развијене све про-
изводне снаге за које је она довољно пространа, и никад
нови, виши односи производње не наступају пре но што се
материјални услови њихове егзистенције нису већ родили
у крилу самог старог друштва. Стога човечанство поставља
себи увек само оне задатке које може да реши, јер кад тач-
није посматрамо, увек ћемо наћи да се сам задатак рађа
само тамо где материјални услови за његово решење већ
постоје или се бар налазе у процесу свога настајања. У оп-
штим линијама могу се азијатски, антички, феудални и
модерни буржоаски начини производње означити као про-
гресивне епохе економске друштвене формације. Буржо-
аски односи производње јесу последњи антагонистички

облик друштвеног процеса производње, не антагонистички
у смислу индивидуалног антагонизма, него антагонизма који
потиче из друштвених животних услова индивидуа, али
у исти мах производне снаге које се развијају у крилу бур-
жоаског друштва стварају материјалне услове за решење
тога антагонизма. Зато се са том друштвеном формацијом
завршава предисторија људског друштва.

Фридрих Енгелс, с којим сам откако је изишла његова
генијална скица критике економских категорија (у „Deutsch-
Französische Jahrbücher“) стално размењивао мисли преко
писама, дошао је другим путем (упореди његов „Положај
радничке класе у Енглеској“) до истог резултата као и ја,
а када се с пролећа 1845 и он настанио у Брислу, одлучисмо
да заједнички израдимо своје схватање као супротност
идеолошком схватању немачке филозофије, уствари да
обрачунамо с некадашњом својом филозофском савешћу.
Ту смо намеру извели у облику критике послехегеловске
филозофије. Рукопис, два дебела тома у осмини, био је већ
давно приспео у Вестфалију где је требало да буде издат,
кад нам стиже вест да измењене околности не допуштају
штампање. Препустисмо рукопис глодарској критици ми-
шева, утолико радије што смо главну сврху били пости-
гли — себи смо ствари објаснили. Од растурених радова, у
којима смо у оно време износили пред публиком своје по-
гледе у овом или оном правцу, поменућу само „Манифест
комунистичке партије“, који смо заједнички написали
Енгелс и ја, као и „Говор о слободној трговини“, који сам ја
објавио. Одлучујући моменти нашег схватања први пут су
научно, ма да само полемички, наговештени у моме спису
„Беда филозофије“, који сам 1847 објавио против Прудона.
Штампање моје немачки написане расправе „Најамни рад“,
у којој сам повезао у целину предавања која сам о том пред-
мету држао у бриселском Удружењу немачких радника,
прекинуто је фебруарском револуцијом и мојим присилним
удаљавањем из Белгије у вези с њом.

Издавање „Нових рајнских новина“ 1848 и 1849 године,
као и догађаји који су наступили касније, прекидоше моје
економске студије, које могох продужити тек у Лондону
1850 године. Огромни материјал за историју политичке еко-
номије који је нагомилан у Британском музеју, повољна
осматрачница коју Лондон претставља за посматрање бур-
жоаског друштва, најзад нови стадијум развитка у који је

оно изгледало да улази са откривањем калифорнијског и аустралијског злата, определише ме да опет почнем сасвим од почетка и да критички пређем нови материјал. Ове су ме студије деломике саме од себе одвеле дисциплинама које су привидно сасвим удаљене од економије, а на којима сам морао пробавити дуже или краће време. Али је време које ми је стајало на располагању било нарочито стешњавано заповедничком нужношћу да радим за своје издржавање. Моја данас већ осмогодишња сарадња у првом енглеско-америчком листу „New-York Tribune“⁴ изазивала је, пошто се правим новинарским дописништвом бавим само изузетно, ванредну расцепканост мојих студија. Али су чланци о значајним економским догађајима у Енглеској и на континенту заузимали толики део мојих прилога, да сам био приморан да се добро упознам с практичним појединостима које леже ван области политичке економије као науке.

Ова скица о току мојих студија у области политичке економије треба да докаже само то, да су моја схватања, ма како се о њима судило, и ма колико да су мало у складу са заинтересованим предрасудама владајућих класа, резултат савесног и дугогодишњег истраживања. Али на улазу у науку, као на улазу у пакао, мора се поставити захтев:

Qui si convien lasciare ogni sospetto.
Ogni viltà convien che qui sia morta.⁵

[Ту не дај да те сумња свлада.
Малодушје нек овде умре свако.]

Карл Маркс

Лондон, јануара 1859

Штампано у књизи К. Маркса: „Прилог критички политичке економије“, која је изишла у Берлину 1859.

⁴ „New-York Daily Tribune“ — демократски дневни лист, излазио у Њујорку од 1841 до 1924; Маркс је сарађивао у њему од 1851 до 1862. — Ред.

⁵ Данте: „Божанствена комедија“. — Ред.

К. МАРКС, „ПРИЛОГ КРИТИЦИ ПОЛИТИЧКЕ ЕКОНОМИЈЕ“

I

Немци су већ давно доказали да су у свим научним областима равни осталим цивилизованим народима, а у већини тих области да су јачи од њих. Само једна наука није забележила ни једно једино немачко име међу својим корифејима, а то је политичка економија. Разлог је јасан. Политичка економија је теориска анализа модерног буржоаског друштва и, према томе, претпоставља развијене буржоаске односе, односе који се стотинама година — од времена реформације и сељачких ратова, а нарочито од времена тридесетогодишњег рата у Немачкој нису могли појавити. Отцепљење Холандије од Царевине истиснуло је Немачку из светске трговине и свело је њен индустријски развитак од самог почетка на најмање размере; и док су се Немци с много муке и споро опорављали од пустошења грађанских ратова, док су сву своју грађанску енергију, која никад није била веома велика, траћили на јалову борбу против царинских баријера и бесмислених трговинских прописа, које је сваки мали кнез и рајхсбарон наметао индустрији својих поданика, док су царевински градови пропадали у еснафштини и патрицијству — дотле су Холандија, Енглеска и Француска освајале прва места у светској трговини, оснивале колонију за колонијом и развиле мануфактурну индустрију до највећег процвата, док најзад није Енглеска, благодарећи пари која је тек дала вредност њеним налазиштима угља и гвоздене руде, ступила на чело модерног буржоаског развитака. Али све дотле док је још требало водити борбу против тако смешно застарелих остатака Средњег века, који су до 1830 спутавали материјални буржоаски развитак Немачке, никаква немачка политичка економија није била могућа. Тек с успостављањем Царинског савеза¹

¹ Немачки царински савез био је склопљен 1 јануара 1834 између Пруске и осталих немачких држава. Аустрија је остала ван тог Савеза. — Ред.